

УДК 167.7: 17.025

ГЕРМЕНЕВТИКО-СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТЬ ТА КАТЕГОРІЙ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДЕОНТОЛОГІЇ

АНДРІЙ МАТВІЙЧУК,

кандидат філософських наук, завідувач кафедри теорії, історії держави і права та філософії Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука (м. Рівне)

У статті здійснено аналіз системи понять та категорій, що становлять основу понятійного апарату нової наукової дисципліни - екологічної деонтології. Розглянуто завдання та потенційні можливості екологічної деонтології в контексті сучасної інноваційної освіти.

Ключові слова: екологічна деонтологія, деонтологічне знання, екологічне знання, екологічна етика, глобальні проблеми.

Постановка проблеми. Ефективне вирішення тих або інших питань, розв'язання реальних практичних завдань прямо пов'язане з правомірністю та обґрунтованістю залучених методів, а також повнотою понять та категорій, які знаходяться в основі цих методів, що й зумовлює особливу цікавість до змісту понятійно-категоріального апарату науки та її окремих галузей. Водночас про розвиток та зрілість певної наукової галузі, на нашу думку, можна судити, серед іншого, за тим, наскільки багатим є її понятійний ряд, наскільки глибокими є сенсо- та змістоутворюючі ознаки цих понять, а також наскільки сформульовані поняття взаємопов'язуються та узгоджуються з іншими поняттями (категоріями) предметної сфери. Зважаючи на вищесказане, у контексті філософсько-методологічного обґрунтування нової наукової галузі - екологічної деонтології [4; 5], ми вирішили спеціальну увагу приділити дослідженню та систематизації її понятійно-категоріального апарату.

Дослідження і публікації, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичною основою аналізу понятійно-категоріального апарату екологічної деонтології обрано праці провідних зарубіжних представників етичного знання та деонтологічної традиції (І. Кант, І. Бентам, Дж. Мілль, Д. Мілль, Д. Росс) та вітчизняних дослідників означеної галузі (А. Гусейнов, А. Єрмоленко, В. Малахов). У процесі теоретико-методологічного оформлення екологічної деонтології автор спирався на праці з філософії науки та філософських проблем екології вітчизняних філософів і методологів науки, таких як Т. Гардашук, М. Голубець, В. Деркач, Ф. Канак, М. Кисельов, П. Копнін, В. Крисаченко, В. Лук'янець, М. Попович, а також зарубіжних мислителів, які працювали в цьому напрямку: Е. Вілсон, А. Добсон, М. Белл, Г. Йонас, Р. Кіркман, Е. Лайт, К. Маєр-Абіх, А. Наєсс, Д. Піпер, А. Печчеї.

Отже, **мета** роботи - по-перше, здійснити аналіз системи понять та категорій, що становлять основу понятійного апарату екологічної деонтології, а по-друге, на підставі здійсненого аналізу окреслити потенційні можливості екологічної деонтології в контексті сучасної інноваційної освіти.

На початку викладу основного матеріалу зауважимо, що кожна наука має свій специфічний арсенал логічних засобів мислення, за допомогою яких вона осмислює властивості й суть своїх об'єктів вивчення, а тому кожна з них оперує своїми поняттями. Екологічна деонтологія, як усяка наука, також ґрунтується на системі понять та категорій, що становлять основний інструментарій для процесу теоретизування.

Принагідно згадаємо, що поняття - це форма думки, яка відображає певний об'єкт або клас об'єктів у їхніх істотних властивостях та зв'язках. Утім, поняття не тільки виділяє загальне, але й розчленовує предмети, їхні властивості й відносини, класифікуючи їх відповідно до їхніх відмінностей. Вони виникають на основі пізнання (чуттєвого та раціонального) явищ і предметів об'єктивного світу. При цьому кожна наука оперує поняттями різного ступеня узагальнення й значущості, але фундамент кожної з наук складають головні поняття - категорії. У свою чергу, категорія - це гранично загальне поняття в рамках певної предметної галузі. Категорія виступає як результат абстрагуючої діяльності мислення. Сукупність або, радше сказати, системи категорій певної науки виступають основою, свого роду смисловим стрижнем усієї її понятійної системи. До того ж, категорії пов'язані між собою так, що кожна з них може бути осмислена лише як елемент усієї системи категорій.

До категорій екологічної деонтології зараховують основні її поняття, які узагальнено відображають зміст, специфіку, найістотніші сутнісні сторони науки про належне в поведінці людини (у тому числі професійній) із точки зору дотримання екологічних вимог. Будучи пов'язаними між собою, категорії екодеонтології утворюють цілісну понятійно-категоріальну систему, яка перебуває в постійному розвитку та змістовному збагаченні, як і категорії, що до неї належать. Умовно поняття та категорії екологічної деонтології можна поділити на три основні групи (за рівнем та сферою застосування).

Першу групу становлять поняття й категорії, що використовуються для означення змістовних харак-

№ 6 (113) вересень-жовтень 2011 р.

теристик екологічної деонтології як самостійної наукової галузі. До означеної групи ми відносимо такі поняття та категорії, як "актуальність", "наукова проблема", "об'єкт і предмет дослідження", "мета та завдання дослідження", "принципи та парадигми екодеонтології", "методологічні основи та методи дослідження" "теоретична значущість та практична значущість".

Друга група понять і категорій служить для означення явищ і зв'язків у межах предметного поля екологічної деонтології. Тут ми маємо на увазі такі поняття та категорії: "екологічне знання", "екодеонтологічні знання", "екологічні компетенції", "екодеонтологічні норми", "екологічні цінності", "екологічні переконання" "екологічні імперативи (внутрішні та зовнішні)".

Третя група понять і категорій безпосередньо пов'язана із завданнями, що вирішуються в межах екологічної деонтології. Оскільки основним завданням екодеонтології ми визнаємо завдання на підставі сучасних екологічних знань перетворити екологічний імператив на елемент особистої культури нашого сучасника, що сприятиме ефективному формуванню екологічної свідомості людини, то до означеної групи ми відносимо такі поняття та категорії, як "екологічна відповідальність", "екологічний обов'язок", "екологічний самоконтроль", "екологічна свідомість", "екологічна культура".

Знання та вільне операційне володіння вказаними вище поняттями й категоріями дає змогу здійснювати наукове дослідження в межах екологічної деонтології, робити висновки та теоретичні узагальнення, зрештою, вирішувати реальні практичні завдання. Саме тому надалі ми пропонуємо власне трактування окремих понять та категорій екологічної деонтології.

Отже, актуальність екодеонтологічних досліджень, на наше переконання, зумовлена низкою принципів суперечностей сучасної цивілізації, що полягають у нерівномірності економічного, технічного, політичного та культурного розвитку людства і з особливою очевидністю проявилися через глобальну екологічну кризу. Розв'язання цих суперечностей та подолання екологічної кризи є нагальним завданням сучасної людини та першочерговою проблемою для сучасної науки. Тому сьогодні, як ніколи, зростає інтерес до "проблеми інституціалізації механізмів досягнення глобальної безпеки та їх ціннісно-нормативної легітимації" [1]. Як один із засобів здійснення світоглядних трансформацій сучасної людини в напрямку гармонізації у відношенні "Людина - Природа" ми розглядаємо екологічну деонтологію.

Об'єктом дослідження екологічної деонтології є система, що виражається відношенням "Людина - Природа", тобто практика та специфіка людської діяльності в природі, зміст якої полягає в задоволенні фундаментальних потреб людини та суспільства. Предмет екологічної деонтології, як відзначалося вище, передусім охоплює проблему співвідношення й гармонізації належного та реального в життєдіяльності людини, а також вивчення можливості створення універсальної системи екологічних вимог до поведінки людини в системі "Людина - Природа" (зокрема, на професійному рівні).

Мета (та супутні їй завдання) екодеонтологічних досліджень полягають у пошуку способів надання

екологічним знанням ціннісного, а отже, імперативного значення, що стане передумовою формування комплексу екологічно визначених принципів, норм та правил, якими має керуватися людина у своїй предметно-практичній діяльності, соціальній сфері та власне процесі духовного самотворення. Досягнення означеної мети матиме очевидну теоретичну та практичну значущість.

Таким чином, перед нами постає необхідність визначитися зі змістом та взаємозв'язками таких понять та категорій як "екологічне знання", "екодеонтологічні знання", "екологічні компетенції", "екодеонтологічні норми", "екологічні цінності", "екологічні переконання" "екологічні імперативи (внутрішні та зовнішні)".

Екологічне знання ми розглядаємо як результат пізнавальної діяльності людини (або просто життєдіяльності індивіда), що є реакцією суб'єкта пізнання на довкілля (природне навколишнє середовище). Екологічне знання може розглядатися також як форма здатності цілеспрямованої взаємодії людини з навколишнім середовищем і в сукупності цих двох аспектів - як деяка модель поведінки в навколишньому світі. Екологічне знання утворюється складною системою різних структурованих сукупностей фактів, закономірностей, теоретичних побудов, відображень, що сприяють цілісному уявленню про навколишнє середовище та місце людини в природі. При цьому в структурі екологічного знання можна виділити ненаукову компоненту (неявне, передумовне, особистісне та емоційне екологічне знання) та наукову компоненту - екологічну науку, що має багаторисну конструкцію, кожний рівень якої спирається на низку традиційних екологічних дисциплін.

Щодо екодеонтологічного знання, то його ми розглядаємо як сукупність знань орієнтирних, дескриптивних та активних. До орієнтирних екодеонтологічних знань відносимо знання основних понять та законів екології, а також екологічних принципів використання природних ресурсів та охорони природи. Дескриптивні екодеонтологічні знання складаються зі знань про вимоги екологічної етики; із системи знань про закони та категорії, які постають в екологічному контексті в певній професійній сфері; зі знань про основи екологічного права й професійної відповідальності. Активні екодеонтологічні знання передусім складаються зі знань елементів екозахисної техніки та технологій, а також знання екологічних приписів та моделей поведінки в певній професійній сфері.

Опанування екологічними та екодеонтологічними знаннями є передумовою формування екологічних компетенцій (соціально-екологічних та професійно-екологічних). При цьому соціально-екологічні компетенції передбачають формування здатності до самостійного осмислення екологічного досвіду людства, вироблення власних екологічних знань та принципів екологічної моралі, переживання та сприйняття екологічних знань та екологічної практики з подальшим формуванням внутрішніх екологічних імперативів. У свою чергу, професійно-екологічні компетенції складаються з навичок прийняття екологічно зважених рішень, уміння вирішувати професійні завдання з урахуванням екологічних пріоритетів, здатності здійснювати професійну діяльність на підставі екодеонтологічних норм у гармонійному поєднанні з професійними цінностями та моральними нормами.

Окремо слід приділити увагу морально-аксіологічному підґрунтю екологічної деонтології. Тут ми апелюємо до таких фундаментальних цінностей для людини, як життя та здоров'я, які мають універсальний характер та орієнтують людство на побудову гуманістичного та екобезпечного за змістом суспільства. Зрештою, ціннісні установки в принципі зорієнтовують особистість щодо законів, правил і норм певної культури [6, с. 21]. Разом із тим, на нашу думку, сукупність цінностей, які становлять морально-аксіологічне підґрунтя екодеонтології, можна поділити на три основні групи: соціальні екологічні цінності, групові (професійні) екологічні цінності та особистісні екологічні цінності.

Соціальні екологічні цінності - це цінності, які функціонують у різних соціальних системах і виявляються в суспільній свідомості. Ця група цінностей залежить від еколого-історичного та суспільно-економічного досвіду того чи іншого суспільства та постає як сукупність ідей, образів, норм та традицій, які регламентують діяльність суспільства в навколишньому середовищі або визначають взаємини людини та природи (при чому в усіх можливих варіаціях таких взаємин).

Групові (професійні) екологічні цінності - це сукупність ідей, концепцій, норм, що регулюють та спрямовують професійну діяльність людини в рамках певних соціальних систем, як-от: економіки, політики, науково-технічної та соціальної діяльності. Групові (професійні) екологічні цінності формуються в процесі професійної діяльності та підготовки до неї й характеризуються цілісністю, повторюваністю та відносною стабільністю.

Особистісні екологічні цінності - це соціально-психологічні утворення, у яких відображено цілі, мотиви, ідеали, установки та інші світоглядні характеристики особистості людини, що утворюють систему її ціннісної орієнтації в контексті взаємин із природою. Цей тип цінностей має індивідуальний характер і формується в суб'єктивному екологічному досвіді людини. Певною мірою особистісні екологічні цінності є основою, на якій формуються групові (професійні) та соціальні екологічні цінності.

Між тим, оскільки формування цінностей та їх ієрархічне впорядкування є специфічним індивідуальним процесом, завданням екологічної деонтології є створення передумов та заохочення особистості до внутрішніх екологічно зорієнтованих перетворень. Водночас інтегральну систему екологічних цінностей, екодеонтологічних знань та екологічних компетенцій із певними застереженнями можна вважати основою екологічних переконань, що є актуальними для людини в контексті подолання глобальних криз сучасності.

Нарешті розглянемо третю групу понять та категорій, необхідність та зміст яких визначається тими завданнями, що вирішуються в межах екологічної деонтології. Нагадаємо, ідеться про пошуки засобів формування високого рівня екологічної відповідальності в сучасній людині та способи реалізації екологічних обов'язків; про джерела внутрішніх і зовнішніх екологічних імперативів; про екологічний самоконтроль особистості в процесі життєдіяльності; зрештою, про формування екологічної свідомості та культури сучасної людини та суспільства.

Екологічну відповідальність прийнято розглядати або як відповідальність за навколишнє середовище

з точки зору турботи про нього, або як відповідальність за завдання шкоди довкіллю (тобто йдеться про правову відповідальність за порушення екологічного законодавства). У межах екологічної деонтології в основу визначення екологічної відповідальності покладено принцип відповідальності, який активно розробляв німецький філософ Ганс Йонас [2]. Він обстоював тезу, що найближчі цілі всякої дії повинні піддаватися оцінці з погляду їх можливих віддалених наслідків і супутніх їм побічних ефектів. Таким чином, екологічна відповідальність визначається як відповідальність держави, суспільства, людини перед суспільством, сучасним і майбутніми поколіннями людей (або перед конкретною людиною). При цьому відповідальність має не лише економіко-правовий сенс, але й морально-етичний, що очевидно посилює її сприйняття особою та стимулює до виконання екологічного обов'язку.

Під екологічним обов'язком ми розуміємо необхідність та готовність особи дотримуватися екологічних принципів та норм, керуватися у своїй поведінці екологічними імперативами. Екологічний обов'язок варто розглядати в індивідуальному та соціальному аспектах. У першому випадку на особу покладається необхідність самостійного формування власних усталених екологічних орієнтацій та екологічної культури, а в другому випадку йдеться про готовність обстоювати екологічні принципи в процесі соціальної (зокрема, професійної) активності, участь у формуванні екологічної культури суспільства. Основою такої індивідуальної внутрішньої роботи та соціальної активності, очевидно, є екологічні імперативи (внутрішні та зовнішні).

Формування внутрішнього екологічного імперативу, виконання екологічного обов'язку не можливе без глибоких екологічних знань - знань законів Природи. Вивчення законів природи (екологічних закономірностей), розмірковування над екологічною проблематикою зрештою сприяють формуванню особою чуттєвого ставлення людини та природи. А це сприяє формуванню волі до екологічно зважених дій. Свого часу німецький дослідник К. Маєр-Абіх наголошував, що "...воля формується тільки тоді, коли люди чимось спонукаються, і передусім не власними інтересами, а своїми серцями; щоправда, самі серця дістають спонуки тією мірою, якою існують інтереси, а ці інтереси - особисті чи загальні - їх спонукають. Таке спільне сприйняття серцем потрібне для того, щоб поєднання нового бачення з новою спроможністю відкрило прості для відродження відчуття й нового мислення" [3, с. 22]. Отже, для формування внутрішнього екологічного імперативу важливим є знання про наслідки нерозумного, аморального поводження з природою. Теоретичною та методологічною основою формування внутрішнього екологічного імперативу є екологічні та екодеонтологічні знання, філософія екології, етичне знання, екологічна етика. Екологічна деонтологія, що ґрунтується на означених теоретичних та методологічних засадах, спрямована на формування особливого, дбайливого, шанобливого ставлення до природи (довкілля). Ця чуттєвість сприяє вибору екологічно вмотивованих моделей поведінки.

Щодо зовнішніх екологічних імперативів, то вони пов'язані з екодеонтологічними нормами. При цьому джерела екодеонтологічних норм мають особливий характер, адже, з одного боку, ідеться про сис-

тему екологічних знань про закони природи, а з іншого - це положення екологічної етики. Відтак екодеонтологічні норми відкривають шлях до гармонізації відносин людини (суспільства) та природи (довкілля), адже дисгармонія у цих відносинах має наслідком не лише правову відповідальність, але й загрожує руйнівними наслідками для буття людини, її тілесності та духовності. Практична реалізація екодеонтологічних норм відбувається в просторі екологічного законодавства.

Що ж до передумов дотримання екологічного законодавства та приписів (зовнішніх екологічних імперативів), то, на нашу думку, слід виділити такі: 1) висока екологічна культура як окремої людини, так і суспільства в цілому; 2) створення екологічного законодавства на основі екологічного знання та морально-етичних приписів; 3) розвинене правове почуття; 4) забезпечення виконання екологічного законодавства не шляхом примусу, а на основі екологічних переконань; 5) поінформованість суспільства про наслідки (екологічні та правові) у разі недотримання екологічного законодавства.

Водночас, ще раз маємо відзначити, що кожна людина сама напрацьовує для себе екодеонтологічні норми, які становлять основу її діяльності в природі. Наявний комплекс екологічних переконань, почуття екологічного обов'язку, система індивідуальних екодеонтологічних норм є визначальними для здатності здійснювати самостійний екологічний самоконтроль. Ми визначаємо екологічний самоконтроль як здатність регулювати свою діяльність (зокрема, професійну), спираючись на систему екодеонтологічних знань, етичних вимог та норм. Таким чином, екологічна деонтологія створює простір для життєдіяльності (зокрема, професійної) на засадах екологічних знань та етичних вимог, а також сприяє формуванню передумов гармонізації відносин людини (професіонала) та природи. Стратегічною метою екологічної деонтології є сприяння становленню та розвитку екологічної свідомості та екологічної культури.

Екологічну свідомість ми визначаємо як специфічну форму ставлення до навколишньої дійсності, в основі якої знаходяться екологічні та екодеонтологічні знання, екологічно зорієнтовані емоції та почуття, позиції та мотивації, що зумовлені екологічними переконаннями та почуттям екологічного обов'язку і відповідальності. Екологічна свідомість (індивідуальна та суспільна) вочевидь може вважатися своєрідною передумовою для створення нової екологічної за змістом соціальної раціональності або, як мінімум, запорукою утвердження в повсякденному житті екологічної культури високого рівня.

У межах екологічної деонтології ми розглядаємо екологічну культуру як філософську категорію, що відображає рівень гармонізації відносин людини та природи, екологічний потенціал та його реалізацію в повсякденній діяльності людини, відповідність дій людини законам природи. Екологічну культуру водночас можна визначити як сукупність ідей, традицій, вірувань, звичаїв, моделей поведінки, що формуються на основі розуміння суспільством (стихійно-побутового та науково-теоретичного) свого місця у світі природи та переконання про необхідність зберігати та захищати довкілля. Свідченням рівня екологічної культури для окремої особистості є: 1) реальне дотримання (виконання) екологічних обов'язків; 2) послідовне та повсякчасне використання в процесах життєдіяльності (зокрема, у професійній

сфері) екологічно обґрунтованих моделей поведінки; 3) вирішення професійних завдань на підставі принципів екологічної оптимальності та ефективності; 4) спрямованість на формування та вдосконалення екологічної культури в професійному контексті.

Зрозуміло, що формування екологічної свідомості та культури повинне передбачати застосування сукупності спеціальних навчальних та виховних методик, розробленням та здійсненням яких має опікуватися система екологічної освіти та просвітництва. Розвиток екологічної культури прямо залежить від тих змін, які відбуваються в людині та суспільстві під впливом екологічної освіти та просвітництва, від ефективності впровадження нового бачення людиною свого місця у світі, упровадження нових типів взаємин людини та природи. Запропонована нами нова наукова галузь - екологічна деонтологія, має значний потенціал щодо активізації механізмів формування нової, більш гуманістичної та екологічної за змістом свідомості, а також відповідного рівня особистої та суспільної культури.

Висновки

Здійснений у запропонованій читачеві роботі аналіз системи понять та категорій дає підстави констатувати системність, повноту та змістовну несуперечність понятійно-категоріального апарату екологічної деонтології. Проведений герменевтико-структурний аналіз засвідчив логічну структуру та системну організацію екодеонтології як наукової дисципліни. Водночас представлений вище матеріал доводить перспективність екодеонтологічних досліджень на теоретичному рівні та значний потенціал щодо вирішення реальних практичних завдань у контексті формування екологічної культури високого рівня.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Єрмоленко А. Універсалістська етика як чинник глобалізації "другого порядку" / А. Єрмоленко // Людина та її ідентичність у добу глобалізації : матеріали Міжнародної міждисциплінарної конференції, 29-30 червня 2010 р. / [відп. за випуск проф. А. Карась]. - Львів, 2010. - С. 20.
2. Йонас Г. Принцип відповідальності. У пошуках етики для технологічної цивілізації / Г. Йонас ; [пер. з нім.]. - К. : Лібра, 2001. - 400 с.
3. Маєр-Абіх К. М. Повстання на захист природи від довкілля до спільносвіту / К. М. Маєр-Абіх ; [наук. ред. В. Єрмоленко; пер. з нім., післямова, прим. А. Єрмоленка]. - К. : Лібра, 2004. - 193 с. - (Розум і суспільство).
4. Матвійчук А. В. Екологічна деонтологія - філософське осмислення наукової доречності / А. В. Матвійчук // Мультиверсум. Філософський альманах / [гол. ред. В. В. Лях]. - К., 2010. - Вип. 4 (92). - С. 159-168.
5. Матвійчук А. В. Екологічна деонтологія: філософсько-методологічна концепція / А. В. Матвійчук // Нова парадигма. - К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2010. - Вип. 92. - С. 12-20.
6. Павліченко А. А. Цінності як проблема психології / А. А. Павліченко // Психологія : зб. наук. праць. - К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2002. - Вип. 16. - С. 21-24.
7. Соловій І. Екологізація економіки: нагальні вимоги перебудови стратегій, політики, інституцій та поведінки. Україна і світ: прагнення змін : [монографія] / І. Соловій ; [відп. ред. Н. Висоцька]. - К. : ДУХ І Літера, 2010. - 448 с.
8. Юрченко Л. І. Екологічна культура в контексті екологічної безпеки : [монографія] / Л. І. Юрченко. - К. : Вид. ПАРАПАН, 2008. - 296 с.

A. Matviychuk

HERMENEUTICS-STRUCTURAL ANALYSIS OF THE CONCEPTS AND CATEGORIES OF THE ECOLOGICAL DEONTOLOGY

Author analyzes the system of concepts and categories that constitute the basis conceptual apparatus of a new scientific discipline - environmental deontology. Established objectives and potential of the ecological deontology in the context of modern innovation education.

Key words: ecological deontology, ecological knowledge, ecological ethics, global problems, transformation of consciousness.

© А. Матвійчук

Надійшла до редакції 06.10.2011

УДК 1:255.85

**РОЗВИТОК ГНОСТИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ
В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ З ГЕРМЕТИЧНОЮ ТРАДИЦІЄЮ****НАТАЛЯ СКВОРЦОВА,***аспірант кафедри філософських, соціально-політичних і правових наук**Слов'янського державного педагогічного університету*

Стаття присвячена розгляду процесу інтеграції гностицизму з герметичним знанням. На базі проведеного аналізу встановлено, що ірраціонально-містичне пізнання гностичної філософії тісно перетинається з мудрістю герметичної традиції. В основі онтологічного та гносеологічного аспекту, процесу космогенезису гностичної концепції лежить стародавнє вчення Гермеса Трисмегіста.

Ключові слова: герметична традиція, гностицизм, ірраціонально-містичне знання.

Постановка проблеми та стан її вивчення. У системі світової історії та духовної культури людства значну роль відіграють ірраціонально-містичні вчення, які існували в багатьох релігійних традиціях, проте доступні вони були обмеженій кількості обраних. Лише в час науково-інформаційних технологій свідомість людства стала більш підготовленою та відкритою для трансформації системи світогляду. Сенсаційні факти, що приголомшують уяву, з одного боку, та нові наукові відкриття, з іншого, усе більше свідчать про необхідність розвитку езотеричної концепції світосприйняття. У зв'язку із цим, методи класичного раціоналізму не завжди є ефективними. Необхідно визнати, що ірраціональний підхід до пізнання навколишнього світу займає вагоме місце в історії філософії.

Відомі філософи, історики та окультисти, такі як П. Стренден, Др. Мельхиседек, Фр. Йейтс, Єд. Шюре, Р. Штейнер, Е. І. Реріх, О. П. Блаватська та інші вважали, що герметизм виступає першоосновою сакрального містичного знання. З єгипетської мудрості, через посередництво елліністичної традиції, набували чинності найбільш цінні релігійні та філософські ідеї. Згідно з ірраціонально-містичними переконаннями, герметичні знання - це ті знання, які приніс іудейському народові Мойсей, посвячений у таїнство сокровенних єгипетських містерій. Герметизм мав езотеричний характер і поєднував елементи популярної грецької філософії, халдейської астрології, персидської магії та єгипетської алхімії.

Актуальність дослідження ірраціонально-містичного знання зумовлена необхідністю утворення єдиної системи пізнання навколишньої дійсності, інтегрованої сукупності релігійно-філософських переконань та наукових теорій. Для кращого розуміння походження та розвитку таємних учень на тлі світової історії, а також визначення ролі ірраціонально-містичної концепції в сучасному суспільстві необхідно піддати ретельному аналізу систему філософсько-містичних традицій.

Метою роботи є аналіз розвитку гностичної філософії в контексті інтеграції з герметичною традицією.

Виклад основного матеріалу. У стародавні часи наукове й релігійне пізнання світу були єдині. Це чітко простежується в Смарагдовій Скрижалі Гермеса Трисмегіста, міфологічного засновника герметичної філософії, та в багатьох інших працях давнини. Сьогодні ми можемо припустити, що стародавнє єгипетське уявлення про світ лежить в основі всієї європейської культури, включаючи Старий і Новий Заповіт.

Однією з вагомих ланок у ланцюгу світової історії від стародавнього світу до сьогодення постає гностицизм. Гностицизм (гр. *gnosis* - знання) - релігійна течія, що розвивалася паралельно християнству. Відомими засновниками гностичних сект були Симон Волхв, Менандр, Саторніл, Керінф (I ст. н. е.), Василид (I ст. н. е.), Валентин (середина II ст. н. е.) та Маркіон (II ст. н. е.).

Між герметичною та гностичною філософією існує незаперечний зв'язок: гностицизм інтерпретував хри-

№ 6 (113) вересень-жовтень 2011 р.